

Вплив оздоровчого туризму на рівень фізичної підготовленості учнів старших класів

Волинський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк)

Постановка наукової проблеми та аналіз останніх досліджень. Дитячий та підлітковий туризм є одним із ефективних засобів усебічного розвитку особистості. Це знайшло відображення в низці офіційних державних документів, широкому висвітленні питань оздоровчої туристичної роботи в пресі, активізації наукових досліджень проблеми туризму [3; 8].

Практика показала, що в школах із добре поставленою туристичною роботою кращі успішність і дисципліна, менше правопорушень, вищий рівень фізичної підготовленості дітей, менше захворювань, передусім застудних, краща інформованість про рідний край [4].

На жаль, дитячий самодіяльний туризм ще не посів у школі належного місця. Оздоровча туристична робота в школах поки що має епізодичний характер. Тематичні походи вихідного дня й багатоденні, спрямовані на оптимізацію навчально-виховного процесу в школі, – явище досить рідкісне.

Однією з причин слабкої оздоровчої туристичної роботи в школах є недостатня розробленість її методичних основ, незабезпеченість шкіл методичними матеріалами, а також недостатня увага ВНЗ до питань підготовки вчителів для туристичної роботи в школі.

Під оздоровчим туризмом розуміють стан і рівень розвитку організації раціонального відпочинку та його виховного впливу на особистість. Як правило, людська особистість формується в молоді роки. Завданнями, які розв'язують оздоровчі заняття з туризму, є зміцнення здоров'я, розвиток і закріплення основних рухових якостей, покращення функціональних показників. Тому це дослідження розглядає туризм як формуючий чинник фізичної підготовленості молоді [1].

У навчально-виховній сфері середніх загальноосвітніх навчальних закладів оздоровчо-туристична робота має здійснюватися в поєднанні з фізичним вихованням дітей та молоді з урахуванням стану здоров'я, рівня фізичного й психічного розвитку. Фахівці фізичного виховання повинні вміти здійснювати керівництво фізичним вихованням учнів, контроль за організацією фізкультурно-оздоровчих заходів у режимі дня, а також туристично-оздоровчої роботи в позанавчальний час; брати активну участь у проведенні дитячих оздоровчих таборів. Організація оздоровчо-туристичної роботи в окремих ланках навчально-виховної сфери повинна будуватися на засадах послідовності та наступності [7].

Фізкультурно-спортивні заходи займають важливе місце в системі туристичної діяльності. Вони мають на меті підвищення рівня фізичної підготовленості учнів, формування рухових умінь і навичок, розвиток фізичних якостей

Набувати теоретичні знання та практичні навички можна в навчальних походах або на спеціальних заняттях.

Туристично-оздоровча робота дає можливість сконцентрувати навколо неї всю виховну роботу в школі, забезпечити тісну взаємодію учнівського самоуправління, сім'ї та громадськості. Вона сприяє піднесенню масовості туристичної роботи в школі, оптимізації рухового режиму учнів. Для нормального розвитку підліткові не досить тієї рухової активності, яку школа забезпечує трьома уроками фізичної культури на тиждень і спортивно-масовою роботою. Участь у туристичних походах підвищує рівень рухової активності організму учня, котрий росте й розвивається [2; 6].

Завдання дослідження – визначити динаміку фізичної підготовленості учнів, які займаються туризмом.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Експериментально-дослідна робота була проведена на базі Луцької ЗОШ I–III ступенів № 15 протягом 2008/2009 н. р. В експерименті брали участь 28 учнів 10 класів, які на початку навчального року записалися до туристичного гуртка. На уроках фізичної культури вони займалися за навчальною шкільною програмою й за можливості до 10 хв на уроці – для вдосконалення навичок туристичної роботи, які вони отримували на заняттях у туристичному гуртку.

Із метою виховання інтересу до занять необхідно точно та доступно пояснювати учням значення й зміст занять, доводити до свідомості учнів необхідність довго та наполегливо працювати для досягнення результатів, формувати відповідні вміння та навички туристичного спрямування.

Позаурочні туристично-оздоровчі заходи включали тренувальні походи вихідного дня й дводенні походи наприкінці першої та другої четвертей; комплексні змагання за участю учнів старших класів, що проводились у третій четверті; багатоденний похід на канікулах і туристично-спортивне свято "День юного туриста" наприкінці навчального року.

Окрім названих заходів, упродовж навчального року проводилися поточні туристичні змагання. Такі змагання відбувалися, як правило, у суботні дні. У неділю учням пропонувалися "походи вихідного дня". Їх організовували протягом усього навчального року [5].

Серед найпоширеніших і доступних форм самостійних занять ми рекомендували ранкову гігієнічну гімнастику з використанням індивідуально підібраних вправ для конкретного учня. У межах зарядки частково розв'язували й такі завдання, як відновлення й збереження правильної постави, підтримання досягнутого рівня розвитку окремих рухових якостей, загальної тренуваності. Такі заняття рекомендували проводити в добовому режимі не раніше ніж через годину-півтори після сніданку. Їхня структура та методика організації повинні відповідати структурі й методиці уроку. Учні були ознайомлені з комплексом рекомендованих спеціальних вправ для самостійних занять удома.

Для визначення динаміки фізичної підготовленості учнів, які займаються в туристичному гуртку, ми порівняли середні показники тестувань на початку та після проведення експериментального дослідження й відобразили в табл. 1.

Таблиця 1

Середні показники фізичної підготовленості учнів, які відвідували туристичний гурток на початку та після експерименту (М±)

№ з/п	Стать	Біг на 30 м (с)	Біг на 2000 м (хв., с)	Нахили тулуба вперед (см)	Підтягування на перекладині (разів)	„Човниковий біг” 4x9 м (с)	Стрибки в довжину з місця (см)
1	Чол.	5,1±0,04	9,49±0,25	+10±0,4	9±0,24	9,7±0,04	205±3,5
	Жін.	5,5±0,05	11,30±0,40	+15±0,6	15±0,51	10,6±0,03	180±4,0
2	Чол.	4,7±0,04	9,21±0,27	+12±0,5	11±0,35	9,4±0,02	215±3,9
	Жін.	4,9±0,03	10,41±0,35	+17±0,4	18±0,47	10,3±0,04	192±4,2

1 – на початку експерименту;

2 – після експерименту

Як видно з табл. 1, середні показники фізичної підготовленості юнаків і дівчат значно зросли протягом навчального року, за той час, що вони відвідували туристичний гурток.

На початку дослідної роботи середні показники бігу на 30 м становили в юнаків 5,1±0,04 с, у дівчат – 5,5±0,05 с, після експерименту – відповідно, 4,7±0,04 с та 4,9±0,03 с. У юнаків і дівчат простежувалася тенденція до збільшення швидкості протягом експерименту, а саме: у юнаків показник швидкості зріс на 0,4 с, а в дівчат – на 0,6 с.

На початку експерименту середні показники тесту "біг на 2000 м" у юних туристів становили у юнаків 9,49±0,25 хв, у дівчат – 11,30±0,40 хв, після експерименту – відповідно, 9,21±0,27 хв і 10,41±0,35 хв. Протягом експерименту показник витривалості в юнаків зріс на 0,28 хв, у дівчат – на 0,59 хв.

На початку дослідження середні результати тесту "нахили тулуба вперед" становили в юнаків 10±0,4 см, у дівчат – 15±0,6 см, після експерименту – відповідно, 12±0,5 см та 17±0,4 см. Як у юнаків, так і в дівчат показник гнучкості за зріс на 2 см.

На початку експериментальної роботи в юнаків результати тестового завдання "підтягування на перекладині" становили 9±0,24 разів, у дівчат – 15±0,51 разів, після експерименту – відповідно, 11±0,35 разів і 18±0,47 разів. У юнаків та дівчат простежувалася тенденція до збільшення сили протягом експерименту, а саме: у юнаків на 2 рази, а в дівчат – на 3 рази.

Середні результати тесту "човниковий біг" 4x9 м зросли як у юнаків, так і в дівчат протягом експериментальної роботи. На початку експерименту юнаки виконали це тестування за 9,7±0,04 с, дівчата – за 10,6±0,03 с, після експерименту – відповідно, юнаки за 9,4±0,02 с, а дівчата за 10,3±0,04 с. Динаміка показника спритності протягом експерименту в юнаків та в дівчат становила 0,3 с.

На початку експерименту середні показники тестових випробувань "стрибки в довжину з місця" становили в юнаків 205±3,5 см, у дівчат – 180±4,0 см, після експерименту – відповідно, у юнаків

215±3,9 см і в дівчат 192±4,2 см. Протягом експерименту показники швидкісно-силових якостей збільшилися в юнаків на 10 см, а в дівчат – на 12 с.

Отже, недостатня рухова активність знижує функціональні можливості організму підлітків, у результаті чого вповільнюється моторний розвиток. Малорухомий старшокласник володіє меншим обсягом рухових навичок, йому притаманний нижчий рівень розвитку рухових якостей. Учні з дефіцитом рухів мають меншу силу та витривалість, вони менш швидкі й спритні.

Велике значення під час формування інтересу школярів до систематичних занять у туристично-му гуртку мають узгоджені дії школи, учителя фізичної культури, учнів і батьків.

Мотивом для активізації заняттями туризмом у підлітків є позитивний вплив занять та підвищення стану фізичної підготовленості. Підвищенню фізичного розвитку сприяють нормовані фізичні вправи у вигляді помірною фізичного навантаження в туристичному гуртку. Система туристично-оздоровчої роботи в школі сприяє оптимізації рухового режиму учнів, їх оздоровленню.

Висновки. Показники тестування протягом експерименту зросли в учнів, які займалися туризмом, що свідчить про позитивну динаміку фізичної підготовленості підлітків. Проведений експеримент дав змогу стверджувати, що раціонально організований руховий режим у поєднанні із систематичним перебуванням на свіжому повітрі сприяє пристосуванню організму до більш високих фізичних навантажень та підвищенню фізичної підготовленості зокрема.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці системи оптимального рухового режиму під час занять туризмом для підвищення рівня фізичної підготовленості старшокласників.

Література

1. Актуальные проблемы туризма // Сборник научных трудов. 1996–1997 гг. – Вып. 1. – М. : [б. и.], 1997. – С. 1–87 ; 228–249.
2. Андрющенко Л. Б. Проблемы формирования здоровья молодежи / Л. Б. Андрющенко, М. В. Цуцаева // Здоровье. Интеллект : биоинформационные оздоровительные технологии : материалы 1-й Международ. науч.-практ. конф. – Волгоград : [б. и.], 2001. – С. 30–34.
3. Закон України “Про туризм”. – К. : [б. в.], 1995.
4. Карпова І. Б. Фізична культура та формування здорового способу життя : навч. посіб. / Карпова І. Б., Корчинський В. Л., Зотов А. В. – К. : КНЕУ, 2005. – 104 с.
5. Коцан І. Я. Шкільний туризм : навч.-метод. посіб. / Коцан Я. І. – К. : Муар, 1998. – 208 с.
6. Маланюк Т. Особливості використання наявних туристсько-краєзнавчих ресурсів Івано-Франківщини в організації виховної роботи дитячо-юнацького туризму / Т. Маланюк // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. пр. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. – Луцьк : РВВ “Вежа” Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. – Т. 1. – С. 76–80.
7. Никишин Л. Ф. Туризм и здоровье / Л. Ф. Никишин, А. А. Коструб – Киев : Здоровье, 1991. – 222 с.
8. Орієнтовні навчальні програми туристсько-краєзнавчих об'єднань учнівської молоді / за заг. ред. Ю. В. Штангея. – К. : ІЗМН, 1996. – 368 с.

Анотації

У статті визначено та експериментально підтверджено, що раціонально організований руховий режим під час оздоровчої туристичної роботи сприяє пристосуванню організму старшокласників до високих фізичних навантажень та підвищенню фізичної підготовленості зокрема.

Ключові слова: змагання, оздоровчий туризм, походи, туристичний гурток, фізична підготовленість.

Леонид Горбунов. Влияние оздоровительного туризма на уровень физической подготовленности учеников старших классов. В статье экспериментально доказано, что рационально организованный двигательный режим во время оздоровительной туристической работы помогает приспособлению организма старшеклассников к высоким физическим нагрузкам и повышению физической подготовленности.

Ключевые слова: соревнования, оздоровительный туризм, походы, туристический кружок, физическая подготовленность.

Leonid Horbunov. Influence of Health-improving Tourism on the Level of Physical Fitness of High School Students. The article proved experimentally that rationally organized movement mode during recreational tourism helps the high school student's body to adapt to intensive physical exercise and to improve physical fitness.

Key words: competition, health-improving tourism, hike, tourist group, physical fitness.